

Εἰς μνήμην

ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΤ. ΠΙΚΟΥΛΑ
(1956-2022)

Βράχοι ὑψηλοί, διαβόητοι,
βουνά τοῦ τετραγώρου
ἀπὸ σᾶς καταβαίνουνσι
πολλοὶ καὶ δυνατοὶ
ἀδάμαστοι ἄνδρες.

Ὁ φίλος καὶ συνεκδότης Γιάννης Ἀντ. Πίκουλας, καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ἀπέθανε τὴν 10ῃ Μαΐου ἐ.ἔ. σὲ ἡλικία μὲν μόλις 66 ἐτῶν ὕστερα ἀπὸ σοβαρώτατο ἐγκεφαλικὸ ἐπεισόδιο καὶ ὀλιγοήμερη νοσηλεία.

Μὲ τὸν Γιάννη Πίκουλα καὶ τὸν Ἄρη Τσαραβόπουλο ἰδρύσαμε τὸ ἀρχαιογνωστικὸ περιοδικὸ *HOPOΣ* καὶ τὸ 1983 ἐκδώσαμε τὸν 1ο τόμο. Ἡ συνεισφορὰ τοῦ Γιάννη στὴν ἔκδοση καὶ τὴν πρόοδο τοῦ περιοδικοῦ ὑπῆρξε μεγάλη καὶ καθοριστικὴ ἢ ἀκαταπόνητη ἐργατικότητά του, ἡ ἐπιμονὴ γιὰ τὸ καλύτερο ἀποτέλεσμα, ἡ πειθαρχία, οἱ λογικὲς ικανότητές του, ἡ γνήσια ἐπαφὴ καὶ τριβὴ μὲ τοὺς τεχνίτες τῆς τυπογραφίας καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ὀλοὲν ἀύξανόμενη ἀγάπη του γιὰ τὴν τέχνη αὐτή, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐπιμονὴ του στὴν διόρθωση τῶν δοκιμῶν καὶ στὴν τυπογραφικὴ ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως, καθὼς καὶ ἡ ὀξυτάτη ἀντίληψη, τὸ πνεῦμα συνεργασίας, ἀλλὰ καὶ ἡ μαχητικότητά του, ἡ ἐξαίρετη συγκρότησή του στὸν τομέα τῆς ἱστορικῆς τοπογραφίας, καὶ τέλος ἡ προσωπικὴ του ἐπιστημονικὴ συμβολὴ στὸ ἀντικείμενο αὐτό, ὅπως ἀποτυπώθηκε στὴν πληθώρα τῶν ἄρθρων ποὺ ἐδημοσίευσε στὸν *HOPON* ἐστάθηκαν ἀποφασιστικοὶ παράγοντες στὴν καθιέρωση καὶ τὴν ἄνοδο τοῦ περιοδικοῦ. Οἱ 31 ἐκδοθέντες τόμοι (1983-2019) εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς συνεισφορᾶς τοῦ Γιάννη στὴν ἔκδοση τοῦ *HOPOY*.

Δὲν ὑπῆρξε μικρότερη ἢ συμβολὴ του στὴν προκοπὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιγραφικῆς Ἑταιρείας (ἴδρ. 1985), τῆς ὁποίας ἦταν ἰδρυτικὸ μέλος. Ἡ ἐνθουσιώδης συμμετοχὴ του καὶ λόγῳ καὶ χειρὶ στὴν σύστασή της, στὴν συγκρότηση τῆς βιβλιοθήκης της, ἡ συστηματικὴ, δωρεὰν συμφώνως πρὸς τὸ καταστατικὸ τῆς Ἑταιρείας, διδασκαλία τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν μεθόδων τῆς Ἱστορικῆς Τοπογραφίας, καθὼς καὶ εἰδικῶν θεμάτων (περὶ Πausanίου, ὀδικοῦ δικτύου καὶ ἄμυνας, κλπ.), σὲ τελειοφοίτους καὶ πτυχιούχους τῆς Ἀρχαιολογίας κατ' ἔτος ἀπὸ τὸ 1989 ἕως καὶ τὸν Ἰούνιο τοῦ 2000, συνοδευόμενὴ ἀπὸ ἐρευνητικὰς ἐξορμήσεις κυριώτατα στὴν Πελοπόννησο, καὶ τέλος ἡ διὰ τῆς διδασκαλίας χειραγώγηση νέων ἐπιστημόνων σὲ αὐτὸ τὸ ἐπιστημονικὸ ἀντικείμενο, ὑπῆρξαν καθοριστικοὶ παράγοντες γιὰ τὴν διαμόρφωση τῶν ἐρευνητικῶν πεδίων τῆς Ἑταιρείας μας.

Τὸ ἐρευνητικὸ καὶ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Γιάννη Πίκουλα καλύπτει κυριώτατα καὶ πρωτίστως τὸν τομέα τῆς Ἱστορικῆς Τοπογραφίας. Ἐδημοσίευσε ὅμως καὶ ἐπιγραφές καὶ ἀσχολήθηκε συστηματικῶς μὲ τὶς βάσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς διατροφῆς, τὸ ἐλαιόλαδο, τὸ τυρὶ καὶ τὸν οἶνο, ὑπῆρξε μάλιστα ὁ ἰθύνων νοῦς στὴν ὀργάνωση εἰδικῶν συνεδρίων περὶ οἴνου ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι τὴν σύγχρονη ἐποχὴ, καὶ ἀνεδείχθη μοναδικὸς στὴν ἔγκαιρη καὶ ἐπιτυχή ἔκδοση τῶν *Πρακτικῶν* τῶν συνεδρίων ἐπιμελούμενος καὶ ἐκδίδοντας μόνος δέκα, ἀπὸ τοὺς ἔνδεκα ἐν συνόλῳ, τόμους τῆς σειρᾶς *Οἶνον Ἱστορῶ* μεταξὺ τῶν ἐτῶν 2001-2019.

Στὴν Ἱστορικὴ Τοπογραφία ἡ συμβολὴ του εἶναι δυσεκτίμητη, γιὰ νὰ μὴ εἰπῶ μὴ ὑπολογισίμου μεγέθους. Ἐργάσθηκε, ἀκαταπόνητος, διαμορφώνοντας καὶ ἐφαρμόζοντας ὅλως ἰδίαν μέθοδο συνδυάζουσα τὴν γνώση τῶν ἀρχαίων πηγῶν, τὴν μελέτη τῶν παλαιότερων σχετικῶν δημοσιεύσεων, μάλιστα δὲ τῶν τοπικῶν, τὴν λεπτομερῆ γνώση παλαιότερων καὶ συγχρόνων τοπωνυμίων καὶ μικροτοπωνυμίων καὶ τὴν ἀλάνθαστη ἐργασία «καφενείου», ὅπως τὴν ὀνόμαζε, ἦτοι τὴν ἄγρευση καὶ τὴν διασταύρωση πληροφοριῶν ἀπὸ ἐντοπίους, φύλακες ἀρχαιοτήτων, βοσκούς, ἀγρότες, πραγματευόμενους πὺρ ἐγύριζαν συστηματικῶς τὴν περιοχὴ, κυνηγούς, τοπικοὺς ὀρειβάτες καὶ λογῆς ἄλλους, ἠλικιωμένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, –σημειωτέον ὅτι μὲ πλείστους ὅσους ἀνέπτυσε καὶ προσωπικὲς σχέσεις, εἶχε τὸν τρόπο του–. Κορυφὴ τῆς ἔρευνάς του, τῆς ὀνομαζομένης ἐπιφανειακῆς, ἦταν ἡ ἐξαντλητικὴ, κατὰ κυριολεξίαν σάρωσις, πεζοπορικὴ ἐξόρμησις καὶ διερεύνησις τῶν ὄρατῶν ἀρχαίων καταλοιπῶν, ἀρματροχιῶν, ἐρειπίων πύργων, ὀχυρῶν καὶ εἴ του ἄλλου ἀρχαιολογικοῦ ἐρειπίου, τῶν ἰχνῶν κατοικίσεως, ὑδρεύσεως, κλπ. Τὰ πρὸς τοῦτο ἐφόδιά του ἦσαν ἡ ἀκατάβλητη ἐργατικότητα, ἡ ἐκπλήσσοισα ἀντοχὴ στὴν πεζοπορία καὶ τὴν ἀνάβαση συνδυαζόμενη μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἰκανότητα γεωγραφικοῦ προσανατολισμοῦ.

Τὸ εἰδικώτερο πεδίο τῆς Ἱστορικῆς Τοπογραφίας, μὲ τὸ ὁποῖο κατέγινε καὶ ἀφῆρωσε τὸ μέγιστο μέρος τοῦ ἐρευνητικοῦ του ἔργου, ἦταν τὸ ἀρχαῖο ὀδικὸ δίκτυο, καὶ δι' αὐτοῦ ἡ μεταξὺ τῶν τόπων ἐπικοινωνία καὶ μάλιστα οἱ στρατιωτικὲς μετακινήσεις καὶ ἡ ἄμυνα. Στὸν ἐντοπισμὸ καὶ τὴν καταγραφή τῶν *ἀρματροχιῶν* καὶ στὴν σημασία τους γιὰ τὴν ἐπὶ χάρτου ἀνασύστασις τοῦ ὀδικοῦ δικτύου ἀνεδείχθη πρωτοπόρος καὶ μᾶλλον μοναδικός. Ἀπόρροια τῆς ἐργασίας του ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἦταν ἡ ἐπιτυχὴς τοποθέτησις ἀρχαίων οἰκισμῶν, τῶν ὁποίων ἡ θέσις ἦταν ἄγνωστη προηγουμένως ἢ ἡ ταύτισις ἐσφαλμένη.

Τὴν μέθοδό του ἐφάρμοσε συστηματικῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως σὲ ὅλες τὶς τοπογραφικὲς ἔρευνές του στὴν Πελοπόννησο, ἀλλὰ καὶ στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴν Θεσσαλία, τὴν Βόρειο Ἑλλάδα, καὶ σὲ νησιά τοῦ Αἰγαίου, τὴν Κέα, τὴν Νάξο καὶ τὴν Ἀνάφη, ἀναζητώντας ἴχνη τοῦ ὀδικοῦ δικτύου.

Ὅμως ὁ κατ' ἐξοχὴν τόπος, ὅπου συνέλαβε, ἐφάρμοσε καὶ ἀνέπτυξε τὴν ἐρευνητικὴ του μέθοδο καὶ ἐδαπάνησε τὸ μέγιστο μέρος τῆς ἐρευνητικῆς του δραστηριότητος, ὁ τόπος πὺρ ἐγνώριζε σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴν, ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος πὺρ κυριολεκτικῶς ἀπῆλαυσε καὶ ἔζησε ὑπῆρξε ἡ Πελοπόννησος· αὐτὸς καὶ ὁ *στέφανος* τῆς ἐπιστημονικῆς του προσφορᾶς.

Τυπογραφείο Κείμενα (1989); Γ. Α. Πίκουλας, Γεωργία Παπαγεωργίου, Ά. Π. Ματθαίου.